

Journal of Natural Sciences

№1
(2020)

<http://natscience.jspi.uz>

ТАХРИР ХАЙЪАТИ

Бош мухаррир – Худанов Улугбек Ойбутаевич, доц. Жиззах давлат педагогика институти Табиий фанлар факультети декани.

Бош мухаррир ёрдамчиси-Мурадова Дилафруз Кадировна, Жиззах давлат педагогика институти Табиий фанлар факультети Кимё ва уни ўқитиш методикаси кафедраси доц.в.б.

ТАХРИРИЯТ АЪЗОЛАРИ

1. **Худанов У** – Табиий фанлар факултети декани, т.ф.н., доц.
2. **Кодиров Т**- к.ф.д, профессор
3. **Абдурахмонов Э** – к.ф.д., профессор
4. **Султонов М**-к.ф.д, доц
5. **Рахмонкулов У-б.ф.д.**, проф.
6. **Хакимов К** –г.ф.н., доц.
7. **Азимова Д**- б.ф.н.
8. **Мавлонов Х**- б.ф.д., доц
9. **Юнусова Зебо** – к.ф.н., доц.
10. **Гудалов М**- фалсафа фанлари доктори (география фанлари бўйича) (PhD)
11. **Мухаммедов О**- г.ф.н., профессор в.б.
12. **Хамраева Н**- фалсафа фанлари доктори (биология фанлари бўйича) (PhD)
13. **Рашидова К**- фалсафа фанлари доктори (кимё бўйича) (PhD)
14. **Мурадова Д**- фалсафа фанлари доктори (кимё фанлари бўйича) (PhD)

QORAKO‘L ZOTLI QO‘Y BIOLOGIYASI

Sindorov Abdumo‘min O‘rolbek o‘gli

Jizzax davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi,

Azimov Nodir Qodir o‘g‘li

Jizzax davlat pedagogika instituti talabasi.

Annotatsiya: ushbu maqolada qorako‘l zotli qoyni Buxoro viloyotida uchrashi, ularning ko‘payishi, mahsuldorligi va serpushtligi o‘rganildi. Olingan natijalar mavjud adobiyotlardan foydalanib tanqidiy taxlil qilindi.

Kalit so‘zlar: ko‘rsatkichlar tizim, chorvachilik mahsulotlari, zoologik klassifikatsiya, sovliq, kuchli pigmentlashuv, bonitirovka, hayvonlar mahsuldorligi, chorvachilik samaradorligi, tirik vazn, gavjum kuyikish, ishlab chiqarish omillari.

Jahonda eng qadim va asl qorako‘l teri beruvchi qo‘y zoti hisoblanadi. Uning shakllanishi xalq seleksiyasi asosida ro‘y bergan. Qorako‘lchilikning ravnaqini XVII asr boshlaridan hisoblash mumkin. Shu davrga kelib savdo-sotiqning rivojlanishi jahon bozorida qorako‘l terisiga bo‘lgan talabning paydo bo‘lishi soha rivojiga turtki bo‘lgan.

Ushbu zotning ildizi bo‘lib dumbali va uzun yog‘li dumli mahaliy qo‘ylar hisoblanishi haqida taxminlar bor, chunki hozir ham ushbu qo‘ylarda barra terining ba‘zi xususiyatlari uchraydi, ana shu qo‘ylarni muntazam ravishda tanlash va juftlash natijasida takomillashtirib borilgan. Buxoro qo‘ylarining jingalakli mo‘yna berishi bo‘yicha malumotlar XVII asr boshlarida paydo bo‘lgan. Keyinchalik jahon bozorida barra teriga bo‘lgan talabning keskin oshishi, ayniqsa o‘rta gul o‘lchamidagi yaxshi jingalak terilardan nimcha, palto, papaxa, telpak, yoqalar tikilishi, Yevropada mo‘yna bozorining tashkil bo‘lishi, qorako‘l teri dovrug‘ini oshirdi. Qorako‘l nomining atalishi bo‘yicha ko‘p taxminlar mavjud, haqiqatgayaqinroq mualliflar taxmini, yani Buxoro viloyatining qorako‘l hududidaurchitiladigan qo‘ylardan olingan qo‘zi terisi tushunchasi hisoblanadi.

Qorako‘lga bo‘lgan talab ortishi bilan Buxoro qo‘yining obro‘yi oshdi, barra terilar esa bozorni egallay boshladi. XIX asrning 79 yillari maxsus barra teri

beruvchi zot deb tan olinib, ularni Rossiya janubi, Qrim va Yevropa, Ukraina, Namibiya mamlakatlariga urchitish uchun olib ketadilar. Qorako‘l qo‘yi zoologik klassifikatsiya bo‘yicha uzun yog‘li dumli toifaga kirib, ularning dumi sakrash bo‘g‘iniga tushib, osti to‘liq yog‘ga to‘lmay ikki buklanib lotincha «S» harfi shaklida bo‘ladi. Ba‘zan «S» shakli bo‘lmasdan bunday dum sakrash bo‘g‘inidan pastga tushadi. Qorako‘l qo‘ylarining qulog‘i katta, osilgan; boshning yuz qismi uzunchoq, biroz do‘ng; oyoqlari ingichka, tuyoqlari qattiq. Aksariyat qo‘chqorlari shoxdor, sovliqlari to‘qol.

Barcha voyaga yetgan qo‘ylarda tug‘ilganda rangidan qat‘iy nazarqoradan to oq ranggacha bo‘ladi. Boshi, qulog‘i, oyoqlari yaltiroq, qoplovchi qora junlar bilan qoplangan. Ushbu tana qismlarida jun 1,5 yoshidan oqara boshlaydi. Qora qorako‘l qo‘ylarda junning kuchli pigmentlashuvi va oqarishning kech ro‘y berishi qimmatli xususiyatlarning rivojlanishi bilan bog‘liqligi aniqlangan. Shuning uchun ham qo‘zilarning 1-3 kunligida bonitirovka paytida junning pigmentlanish darajasiga alohida e‘tibor berilib, bu jarayon qo‘zilarni qo‘shimcha baholash davrida inobatga olinadi. Shu paytda qo‘chqorchalarda oq jun tolasi kuzatilsa ular nasl uchun qoldirmaydi. Qo‘chqorlar tirik vazni – 60-70 kg, sovliqlarniki – 40-45 kg, tug‘ilganda qo‘zilar vazni – 3,5-4,5 kg bo‘ladi. Dag‘al jun beruvchi: qorako‘l qo‘ylari juni yilida 2 marta qirqib olinadi, o‘rtacha bir yilda qo‘chqorlardan fizik og‘irlikda 3-4 kg, sovliqlardan 2,5-3,5 kg nitashkil qiladi. Qorako‘l qo‘ylari bahor va kuz paytida yaylovlardan samarali foydalanib tez semirish qobiliyatiga ega. Puchak qilingan qorako‘l qo‘ylarining barchasi bo‘rdoqilanib go‘shiga topshiriladi. Ayniqsa bu borada yaroqsiz qorako‘l sovliqlarini qochirib bo‘rdoqilash va ulardan so‘yib sifatli go‘sh va qorako‘lcha olish tajribasi respublikamizda kengtarqalgan. Qorako‘l qo‘zilari 1-2 kun sut iste‘mol qilganidan keyin teri uchun so‘yish natijasida qo‘zilardan sifatli shirdon olinadi. Qorako‘l qo‘ylarining tabiiy pushtdorligi yuqori bo‘lib har 100 sovliqdan o‘rtacha 95-110 qo‘zi berishi mumkin. Qorako‘l go‘sh va qorako‘lcha olish uchun SJK sovliqlarini gavjum kuyikish va serpushtlikni oshirish uchun foydalaniladi. Qorako‘l qo‘ylarini pushtdorligini oshirishda gormonal

usullarni keng qo‘llash, qo‘zi olishni ko‘paytirgani bilan, nozik, hayotchanligi va teri sifati past qo‘zilar olishga sabab bo‘ladi.

Qorako‘l zoti har xil barra tiplari, konstitutsional xususiyatlari, rangi va rang-barangligi bilan farqlanib turadi. Rangi bo‘yicha qora, ko‘k, sur, guligaz, jigarrang, oq, xalili va boshqa ranglar tashkil qiladi. Ko‘k rang o‘z navbatida 3 tusga: to‘k ko‘k, o‘rta va och ko‘kka, 9 rang-baranglikka bo‘linadi. Qorako‘l qo‘ylarining tarkibida sur qo‘ylarining uch zot tipi mavjud – Buxoro, Qoraqalpoq va Surxandaryo. Shu zot tiplari o‘z navbatida 13ta rang-baranglikka bo‘linadi.

Foydalanilganadabiyotlar:

1. Maqsudov I. Jo‘raev J. Ya., Amirov Sh.Q - CHORVACHILIK ASOSLARI Toshkent. 2012.